

5. Маслоу А. Мотивация и личность. Мастера психологии. – 3-е изд. / Пер. с англ. – Санкт-Петербург: Питер, 2010.
6. Мкртчян М. А. Мотив, конфликт, фрустрация. – Ереван, АН Армянской ССР, Ин-т философии и права. – 1984.
7. Попик Ю.В. Психологічні особливості прояву фрустраційної толерантності менеджерів освітніх організацій // Психологічні перспективи. – 2008. – Випуск II.
8. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляція мислення практичного психолога. – Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003.
9. Санникова О.П. Эмоциональность и регуляция активности общения // Вопросы психологи. – 1984. – № 3.
10. Rosenzweig S. Adolescent Form supplement to the basic manual of the Rosenzweig Picture-Frustration (P-F). – Study. St. Louis, MO: Rana House, 1981.

УДК 1.37.018.32

В. П. Покась

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ І СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ

SOCIAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR UPDATING THE CONTENT OF EDUCATION AND SOCIALIZATION OF PUPILS IN BOARDING ESTABLISHMENTS

Аналізується стан державної підтримки дітей, які виховуються у інтернатних закладах освіти, створення умов для їхньої соціальної і психологічної реабілітації, розв'язання проблем навчання та виховання.

Ключові слова: *зміст освіти, соціалізація вихованців інтернатних закладів, соціальна, педагогічна, психологічна реабілітація дітей, стандарт спеціальної освіти.*

The condition of governmental support for foster children who are educated in boarding schools, creation of conditions for social and psychological rehabilitation and solving of education and training problems are analyzed.

Key words: *curriculum, socialization of foster children in boarding schools, social, pedagogical, psychological rehabilitation of children, the standard of special education.*

Протягом останніх років організаційно-методичну діяльність інтернатних закладів освіти України було спрямовано на реалізацію шляхів стабілізації системи суспільного виховання дітей у складних соціально-економічних умовах.

З метою створення об'єктивних передумов для розв'язання проблем навчання і виховання дітей, які потребують державної підтримки і соціальної реабілітації, до Закону України «Про загальну середню освіту» включено блок статей з питань спеціальної освіти дітей і підлітків з вадами психофізичного розвитку.

На базі Інституту спеціальної педагогіки НАПН України з 1992 року функціонує науково-методичний центр допомоги дітям і підліткам з відхиленнями в розвитку. У всіх областях України створено філіали центру – штатні психолого-медико-педагогічні консультації, які спільно з органами освіти та охорони здоров'я здійснюють роботу щодо своєчасного виявлення та діагностування дітей з проблемами розвитку (фізичного, психічного, емоційно-вольової сфери), організовують пропедевтичну роботу з ними, сприяють влаштуванню їх до відповідних навчально-виховних закладів, надають консультативно-методичну допомогу сім'ям, у яких проживають такі діти, керівникам освітніх закладів, пропагують серед громадськості основні форми і методи роботи щодо надання допомоги дітям з проблемами розвитку, попередження їх бездоглядності, безпритульності.

З 1991 року на базі Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова функціонує Український навчально-науковий центр «Діти-інваліди та нова інформаційна технологія». З 1996 року, згідно наказу Міністерства освіти і науки, реалізується другий етап програми з впровадження засобів обчислювальної техніки, педагогічних програмних засобів та застосування нових інформаційних технологій у спеціальних дошкільних та інтернатних закладах освіти для дітей з психофізичними вадами. Міністерством освіти і науки спільно з Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України розроблено «Концепцію спеціальної освіти осіб з психічними та фізичними вадами в Україні на найближчі роки та перспективу» і відповідно цільову комплексну програму, яку затверджено Колегією Міністерства освіти і науки у травні 1996 року [1].

В рамках Національної програми «Діти України» на основі наукового потенціалу НАПН України, зокрема Інституту спеціальної педагогіки,

розроблено концепцію державної цільової програми «Діти-інваліди» та модель реабілітаційного центру – закладу нового типу.

В сучасний період соціально-політичного розвитку України з'явилися нові перспективи змін в системі спеціальної освіти, які пов'язані з іншим ставленням до дітей з особливими потребами, активним вирішенням питань їх соціалізації та інтеграції до суспільства, а також інтегрованим навчанням.

В даний час спеціальна освіта в Україні складає розгалужену і диференційовану систему спеціальних (корекційних) закладів, реабілітаційних, медико-психолого-педагогічних центрів та ін.

Для дітей, які живуть у винятково важких соціальних умовах (діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; хворі діти; діти з малозабезпечених сімей; діти-інваліди; діти з вадами фізичного і (або) психічного розвитку, діти, які порушили закон) в Україні створена розгалужена мережа інтернатних закладів, у яких вони навчаються, виховуються, отримують комплекс корекційно-реабілітаційних, лікувально-оздоровчих заходів [2].

Зараз є понад 700 інтернатних закладів двадцяти восьми типів з контингентом 147,4 тис. учнів. Зокрема: 286 загальноосвітніх шкіл-інтернатів (85,2 тис. учнів), з яких 64 санаторних для хворих дітей (16,3 тис. учнів), 39 для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків (10,5 тис. учнів); 389 спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з психофізичними вадами (61,2 тис. учнів), з яких – 19 для розумово відсталих дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків (3,4 тис. учнів), 14 закладів соціальної реабілітації (біля 1 тис. учнів). Серед загальної кількості вихованців інтернатних закладів 24 тис. дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, тобто кожна шоста дитина. Кількість їх збільшилася на 4 тис. чоловік. На 5 одиниць збільшилась кількість спеціальних шкіл і відповідно на 1,2 тис. в них учнів. Як правило, відкриваються такі заклади як спеціальні школи з подовженим днем для дітей з вадами психічного розвитку, що дає можливість надати дитині комплексну корекційну допомогу, не ізолюючи її від сім'ї.

За статистичними даними, в спеціальних класах при загальноосвітніх школах навчається 5816 дітей, в т.ч. розумово відсталих - 957, із ЗПР - 4816, зі зниженим зором - 31, глухих - 12 чол.

За умов переведення корекційних закладів на обласні бюджети забезпечується більш стабільне їх фінансування, захист від безпідставного закриття чи перепрофілювання. Тому на виконання рішень Колегії Міністерства освіти і науки активізувався процес переведення інтернатних закладів до обласної комунальної власності. Це дало можливість призупинити процес руйнування існуючої мережі шкіл-інтернатів. У мережі цих закладів сталися позитивні зміни: на 10 одиниць збільшилася кількість дитячих будинків і шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, удосконалено мережу загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Відкрилися заклади нового типу: дитсадки-школи-інтернати, гімназії, ліцеї-інтернати.

Позитивно зарекомендували себе навчально-реабілітаційні центри для хворих дітей та вадами розвитку (Запорізька, Львівська, Миколаївська, Рівненська області, м. Київ); як правило, такі заклади фінансуються державою. При Кам'янець-Подільському педагогічному університеті відкрився навчально-реабілітаційний центр як структурний підрозділ закладу.

Розширюється географія експериментальних досліджень підвищення ефективності навчально-виховної, корекційно-відновлювальної роботи, соціально-трудової реабілітації вихованців інтернатних закладів різних типів (Івано-Франківська, Запорізька, Львівська, Миколаївська, Одеська, Харківська області, м. Київ).

На Дніпропетровщині, Львівщині, Закарпатті, Хмельниччині напрацьовано досвід роботи з професійної підготовки і працевлаштування дітей-інвалідів, дітей-сиріт, розумово відсталих дітей, який впроваджується в практику.

Здійснюється систематична робота з програмно-методичного забезпечення навчання дітей з вадами у розвитку, в т.ч. індивідуальні заняття для дітей з важкими формами інвалідності; розроблено варіантні навчальні плани з урахуванням психофізичних особливостей вихованців інтернатних закладів різних типів; впроваджуються оптимальні методики навчання дітей з обмеженими розумовими і фізичними можливостями. Створюється нове покоління національних підручників для спеціальної школи.

У вищих навчальних закладах, професійно-технічних училищах відкрито спеціальні групи, в яких щорічно навчається близько 3,0 тис. осіб

з фізичними вадами розвитку; на 0.7 тис. чол. збільшилася кількість випускників з вадами слуху, зору, з порушенням опорно-рухового апарату, які здобувають вищу освіту.

Розвиток системи спеціальної освіти пов'язаний з подальшою диференціацією та удосконаленням діючої мережі корекційних закладів, виникненням нових типів закладів, де надається комплексна допомога і підтримка дітям з особливими потребами, а також з інтеграцією навчання цих дітей в загальноосвітню школу [3].

Внесення до проекту Закону України «Про загальну середню освіту» блоку статей про спеціальну освіту дає батькам і дітям можливість вибору різних форм навчання (в спеціальній школі, школі-інтернаті, спеціальній школі-дитсадку, навчально-реабілітаційному центрі, інтегрованого навчання в загальноосвітній школі, індивідуального навчання у формі екстернату).

Слід сподіватися, що діяльність штатних психолого-медико-педагогічних консультацій дозволить істотно покращити роботу з профілактики, корекції та адекватного відбору дітей з проблемами розвитку у відповідні заклади і розробки для них індивідуальних програм навчання і виховання.

Аналіз даних Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України дає підстави констатувати значне зростання кількості дітей зі складними, комплексними вадами, різними формами затримки психічного розвитку, дитячим аутизмом; значна кількість дітей з девіантною поведінкою, труднощами у навчанні і спілкуванні. У зв'язку з цим, а також через проблеми у навчанні «важких» дітей в різних регіонах країни внаслідок відсутності необхідної кількості корекційних закладів, кваліфікованих кадрів, соціально-економічних умов, діюча система спеціальної освіти потребує якісних змін.

Розкриті вище напрямки діяльності є спільними для Міністерства освіти і науки та НАПН України. Високий науковий потенціал працівників Інституту спеціальної педагогіки сприяє розвитку дидактичних та соціально-психологічних аспектів дефектологічної науки та педагогічної практики на початку XXI століття.

Необхідно визначити основу концептуальних підходів при розробці стандартів освіти дітей з вадами психофізичного розвитку. Насамперед, стандарти освіти визначаються стосовно кожної категорії осіб з вадами

психофізичного розвитку (порушеннями слуху, зору, мовленнєвою патологією, розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку), передбачається раннє надання корекційної допомоги і включення у вимоги стандарту змісту корекційної і реабілітаційної допомоги [4].

Закріплюється варіативність змісту спеціальної освіти, його спрямованість на створення оптимальних умов для самовизначення кожного учня відповідно до його пізнавальних можливостей.

Реалізуються вимоги гуманізації спеціальної освіти, її відкритості, соціальної спрямованості і створення умов для адаптації учня та інтеграції до суспільства.

Стандарт спеціальної освіти – це документ, який встановлює комплекс норм і вимог до освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку. Норми і вимоги, встановлені стандартом, мають бути еталоном при оцінці якості спеціальної освіти. Введення державного стандарту не означає підведення навчального процесу під жорсткий шаблон. Відкриваються широкі можливості для створення варіативних програм, впровадження інновацій, нових технологій.

Стандарт спеціальної освіти забезпечує права осіб з особливостями психофізичного розвитку на:

- отримання освіти, яка б відповідала їхнім пізнавальним можливостям;
- корекційну допомогу згідно з характером порушення;
- індивідуальний підхід залежно від характеру порушення і вимог психолого-педагогічної допомоги і підтримки;
- можливість без перешкод продовжити освіту і отримати спеціальність;
- різні форми отримання освіти: у спеціальних школах, школах-інтернатах, класах при звичайних школах, класах корекційно-розвиваючого чи інтегрованого навчання, навчально-реабілітаційних центрах, комплексах дитсадок-школа на дому.

Стандарт спеціальної освіти має бути основою для об'єктивної оцінки рівня освіченості осіб з особливостями психофізичного розвитку, незалежно від форм отримання спеціальної освіти. Держава визначає не лише вимоги, а й гарантії щодо одержання освіти.

Державний стандарт спеціальної освіти як комплексний нормативний документ включає базовий навчальний план спеціальної школи, який дає

цілісне уявлення про змістовне поповнення і співвідношення основних галузей знань інваріантної, варіативної і корекційної частин.

Цей документ має визначити основні вимоги до навчання на початковому етапі, мету базової освіти. Реалізація вимог корекційної роботи, соціально-побутового орієнтування є основним завданням спеціальної освіти, без чого неможлива соціалізація і інтеграція до суспільства дитини з особливими потребами, до чого, власне, і покликана забезпечити наука та педагогічна практика ХХІ століття.

Література

1. Концепція ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів // Збірник нормативно-правових актів України щодо діяльності центрів реабілітації дітей з функціональними обмеженнями / укл. Крижанівський В., Сварник М., Скрипка Н. та ін. – Київ: Соцінформ, 2004.

2. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 30.

3. Конвенція ООН про права дитини. – Київ: Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2004.

4. Шеремет М.К. Проблеми та перспективи спеціальної освіти // Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів. – 2007. – № 1.

УДК: 378.937+378.126+174

І.О. Ковальова

ПЕДАГОГІЧНА ІМІДЖОЛОГІЯ: СУТНІСТЬ, ЕТИМОЛОГІЯ, ШЛЯХИ КРЕАТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ У СУЧАСНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

EDUCATION IMAGOLGY: ESSENCE, ETYMOLOGY, CREATIVE WAYS OF APPLICATION IN MODERN HIGHER EDUCATION INSTITUTION

В статті розкриваються перспективи побудови загальної соціально-педагогічної теорії іміджу; аналізується сучасний науковий стан теорії створення позитивного іміджу педагога; пропонується авторське уявлення ідеї створення іміджу сучасного педагога.

Ключові слова: імідж, педагогіка, формування.